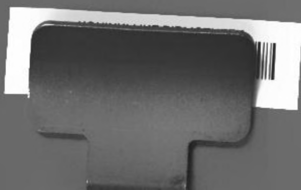
GRONDEN VOOR DE BEOEFENING DER GERMAANSCHE...

Sybrandus Johannes Fockema Andreae

GRONDEN VOOR DE BEOEFENING

DER

GERMAANSCHE RECHTSGESCHIEDENIS.

REDE

BIJ DE

AANVAARDING VAN HET HOOGLEERAARSAMBT

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

DEN 28STEN NOVEMBER 1877 UITGESPROKEN DOOR

MR. S. J. FOCKEMA ANDREAE.

LEIDEN,
S. C. VAN DOESBURGH.
1877.

LEIDEN: BOEKDRUKKERIJ VAN L. VAN NIFTERIK HZ.

MIJNE HEEREN CURATOREN, PROFESSOREN, DOCTOREN, STUDENTEN, EN GIJ ALLEN, ZEER GEWENSCHTE HOORDERS!

Toen in het begin dezer eeuw, post varios casus, Nederland zich weêr kon verheugen in eene nationale regeering, was een eerste eisch, de invoering van nieuwe wetboeken. De geldende droegen te zeer de sporen, van een gezag waarvan men zich gelukkig rekende ontslagen te zijn; zij moesten door andere, meer met den volksaard strookende, worden vervangen.

Het was echter geen gemakkelijke taak dien drang naar iets nieuws, of liever tot herstel van veel, wat vóór het omwentelingstijdperk had gegolden, te bevredigen.

Wat men terugverlangde was geen gesloten geheel geweest, maar eene bonte massa, hoogstens aan enkelen volledig bekend, en waarin men reeds onder de republiek te vergeefs éénheid had trachten te brengen. De arbeid, bovendien door bekende omstandigheden gestoord, vorderde jaren. Maar toch, eindelijk in 1838 werden verschillende wetten ter vervanging van de Fransche ingevoerd. Tegelijk met deze traden in werking de bepalingen der wet van 1829 waarbij o. a. voor zooveel het burgerlijk recht betrof, werden afgeschaft, de algemeene en plaatselijke gebruiken in de

stoffen welke bij het nieuwe wetboek werden behandeld.

Trouwens reeds vroeger, bij de wet van Ventôse an douze, was het doodvonnis gestreken over de oude ordonnantiën, algemeene en plaatselijke costumen, statuten en reglementen.

Hadden deze dan nu werkelijk uitgediend, en verdienden ze voortaan nog alleen als historische curiositeiten de aandacht? Of was de waarheid aan de zijde van hen, die reeds kort na de invoering onzer nieuwe wetgeving hun stem lieten hooren tegen de verwaarloozing van de studie der oudvaderlandsche rechten?

Ook bij het meest oppervlakkig nadenken, en bij de meest bekrompen opvatting der rechtsstudie, zouden we in laatstgenoemden zin moeten antwoorden.

Het recht kan nimmer zijn een samenstel van willekeurige regelen. Het wordt niet op een oogenblik gemaakt, maar groeit en ontwikkelt zich voortdurend, zij het ook soms meer geleidelijk, soms met schokken. Ook daar, waar oogenschijnlijk op de meest ruwe wijze met het verleden wordt gebroken, formeel de draad der ontwikkeling wordt afgesneden en de grond gelegd voor een geheel nieuw weefsel, ook daar blijkt spoedig, dat dit niet is af te spinnen, zonder dat telkens en telkens weêr de oude draad er eene plaats in inneemt.

De gebruiken en rechtsinstellingen van een volk hangen ten nauwste samen met zijn denkbeelden en karakter. Zoomin dit laatste met eene pennestreek is te wijzigen, is ook aan instellingen en gebruiken een plotseling einde te maken. Men kan dit doen op het papier, maar de werkelijkheid zal aan de voorstelling op het papier niet beantwoorden.

Rechtsinstellingen blijven leven in de herinnering, ook lang nadat ze zijn verouderd, zelfs rechtelijke wanbegrip-

pen blijven voortwoekeren eeuwen nadat zij zijn veroordeeld. Voorbeelden hebben we voor het grijpen.

Menig onzer heeft het wellicht soms onaangenaam aangedaan, wanneer hij aan een geopend graf staande, een der naaste betrekkingen de eerste schep aarde op de kist zag werpen. Het is een vreemd, een stuitend gebruik zou ik haast zeggen, dat juist hij wien de doffe toon van elke op de lijkkist vallende aardkluit het scherpst door de ziel snijdt, het eerst de spade opneemt om voor altijd voor het oog te verbergen wat hij zoo noode uit het oog verliest.

Opmerkelijk is het, dat we ditzelfde gebruik reeds voor twaalf eeuwen bij een Germaanschen stam aantreffen en dat het daar zijn oorsprong vindt in een onjuiste rechtspraak.

Het wordt namelijk vermeld in de lex Bajuv. en daar voorgesteld als eene voorzorgsmaatregel, ne reï sint ceteri humatores, quod (voegt de wet er bij) omne a falsis judicibus fuerat aestimatum.

Een ander voorbeeld. In sommige streken van ons vaderland treft men het vooroordeel aan, dat wel een langstlevende vader de eigendommen zijner kinderen moet bewaren, maar dat eene langstlevende moeder, zooals het in de volkstaal heet, het goed met de kinderen mag opeten. Vanwaar dit dwaze denkbeeld? We hebben m. i. niet ver te zoeken. De Germanen keurden het hertrouwen eener weduwe af. Om het tegen te gaan schreven ze voor, dat de moeder, quae electa castitate nubere distulerit, door haar kinderen moest worden onderhouden. Zij bleef ook in het bezit van den boedel en mocht tot zelfs de onroerende goederen verkoopen als de nood drong. — Van deze vergunning tot de volksdwaling waarop ik doelde, is slechts eene schrede.

Men denke verder aan den verlovingsring, de begrafenis-

malen, den palmslag, den hamerslag, allen overblijfselen van het oude rechtsleven.

Ik zeide dan, door geen wettelijke regelen is aan ingewortelde instellingen een plotseling einde te maken.

Al is dus ook naar het heet in 1838 hier te lande een nieuw recht ingevoerd, en wel een grootendeels aan het Fransche ontleend, men meene niet dat hierdoor inderdaad met het oude volkomen is gebroken.

Vraagt gij, of dit dan kracht en beteekenis kon hebben behouden naast de zooeven genoemde afschaffingsbepaling, en hoe?

Ik wijs in de eerste plaats op de gebruiken, waaraan bij de wet uitdrukkelijk kracht is gelaten. Deze zijn voor een goed deel overblijfselen van het oude recht. Om ze te verstaan en oordeelkundig toe te passen, dient men ze te beschouwen in verband met het stelsel waarvan zij een deel hebben uitgemaakt en dat ze kan helpen verklaren.

In de tweede plaats wijs ik op de macht der praktijk, die, geven ook nieuwe wetten nieuwe voorschriften, zich zelden zeer gewillig schikt in het verlaten der oude paden en die, zoo ze al genoodzaakt kon worden om tijdelijk den nieuwen weg te bewandelen, toch steeds tal van zijpaadjes weet te vinden welke tot den ouden weg terugvoeren. Niets is moeilijker uit te roeien dan de Stylus Curiae. Ook ten onzent treft men verschillende gerichtsgebruiken aan, die in het oude recht hun oorsprong vinden en wier bron men moet kennen om ze of te waardeeren, of waar ze dit verdienen met vrucht te bestrijden.

In de derde plaats. Bij de samenstelling onzer wetgeving waren er twee uitersten denkbaar. Men kon zoo nauwkeurig mogelijk eene navolging geven van het Fransche recht, dat bij zijne vele gebreken toch ook genoeg lichtpunten bevatte om zich de sympathie van sommigen te

hebben kunnen verwerven. Had men dit gedaan, men zou hebben verzuimd rekening te houden met het feit dat ik reeds aanstipte, dat ook de meest despotische invoering en toepassing van een vreemd recht in geen jaren de herinnering aan oude rechtsinstellingen kan uitroeien en hun invloed uitwisschen.

Men kon ook een anderen weg inslaan en geheel tot het oude terugkeeren. Dit zou eveneens een dwaalweg zijn geweest. Ook de periode onder Fransche overheersching doorgebracht, kon en mocht niet worden weggecijferd. Ook de wetten die in dat tijdvak hadden gegolden, hadden op de natie een indruk teweeggebracht waarmêe rekening moest worden gehouden.

Het zou reeds a priori niet zijn aan te nemen dat onze wetgever in één dier twee uitersten ware vervallen, en trouwens de feiten spreken. Bij het behoud van veel (zeker te veel) Fransche bepalingen, is men in meer dan één opzicht (ik noem slechts het huwelijks-goederenrecht) tot onze oud-vaderlandsche rechten teruggekeerd. Maar bovendien, voor een groot deel is de Fransche wetgeving gesproten uit eene bron die ook voor Nederland vloeide. Het oud-Fr. en oud-Nederl. recht stemden op menig punt, bij geringe afwijking, in hoofdzaak overeen. Verschillende rechtsinstellingen in beide van ouds bekend, zijn in onze wetgeving opgenomen. En waar is nu de grond die ons zou doen gelooven, dat bij die opneming het uitheemsche niet het oud-vaderlijke beeld den wetgever heeft voor den geest gestaan, en hij het eerste, niet het laatste heeft willen weergeven.

Die grond is niet te vinden en dus nog eens, het is eene dwaling aan te nemen dat in 1838 met ons oude recht is gebroken.

Zelfs wanneer dus de universiteit tegenover hen die er

zich tot juristen willen vormen, alleen ten taak had, hun den weg te wijzen tot goede wetsuitlegging, zelfs dan zou de opneming van het oud vaderl. recht onder de vakken van onderwijs een niet te miskennen voordeel zijn. Maar hare taak is eene geheel andere en dit voordeel is dan ook wel het geringste.

De universiteit heeft ten doel de beoefening der wetenschap om haar zelve. Wil dit zeggen, studie zonder ander doel dan om te weten, zonder den wil en den wensch om zijne wetenschap aan de praktijk dienstbaar te maken? Zeker neen. Wat baat het de maatschappij of zij leden telt die reusachtige geleerdheid met zich ten grave zullen sleepen? De beteekenis is eene andere. Terwijl vakstudie zich alleen daarheen richt waar ze voldoenden grond heeft practische resultaten te verwachten, laat ze uitgestrekte velden onbebouwd, oneindige ruimten in het duister. Vooral die velden te ontginnen, in dat eindeloos donker licht te ontsteken, die onbekende wereld te doorkruisen, is de taak der zuiver wetenschappelijke studie. Ze vraagt niet naar dadelijke resultaten, ze streeft in de eerste plaats naar vermeerdering van kennis; en waarom? Niet omdat zij die resultaten minacht; in geene deele, ook zij vindt juist in het practisch nut dat zij kan stichten, haar grond en haar prikkel; maar omdat zij weet en begrijpt, dat dikwijls aan het einde van onbegane paden en onaanzienlijke wegen de schoonste vergezichten liggen, omdat zij genoeg heeft aan de mogelijkheid van te vinden, aan de zekerheid dat geen schrede kan worden gezet op het gebied der kennis, die niet meêtelt in de groote rij van oorzaken en gevolgen.

Waar we dus niet hebben te vragen naar een terstond waarneembaar practisch nut voor aanstaande rechters, advocaten, notarissen, maar ons op zuiver wetenschappelijk

standpunt hebben te plaatsen, daar vertoont zich de studie van het oudvaderl. recht en zijne geschiedenis, of laat ik liever zeggen van de Germ. rechtsgeschiedenis, in een geheel ander licht. Vooral van dit standpunt moet het helder in het oog vallen, dat voor wie den naam van jurist met recht wil dragen, die studie niet slechts vruchtbaar, maar zelfs onmisbaar is.

Om dit aan te toonen kom ik allereerst terug op wat ik zooeven opmerkte omtrent den voortgang van het recht. Dit ontstaat niet plotseling zeide ik, maar groeit en ontwikkelt zich voortdurend. Het is een eerste eisch aan den jurist te stellen, dat hij dit wete en begrijpe. En dit begrip kan hij slechts putten uit de rechtsgeschiedenis. Maar is, zal men wellicht vragen, voor dit doel de beoefening der historie van het Rom. recht, die waarlijk tot heden niet verwaarloosd werd, onvoldoende? Zeer zeker is ze dit. We kennen ze niet dan zeer onvolledig en ze is te spoedig afgebroken. Van voor de 12 tafelen is ons weinig bekend. Aan deze wet schijnt Grieksche invloed niet geheel vreemd te zijn geweest, maar dezen invloed in bijzonderheden na te gaan is ons niet gegeven. Omtrent het Rom. recht in zijn bloeitijd zijn betrekkelijk weinig berichten onverminkt tot ons gekomen. Eerst daarna beginnen de zuivere bronnen rijker te vloeien. De Rom. kenden ja een Jus Gentium, dat oorspronkelijk voor de vreemdelingen bestemd, weldra ook voor de cives Rom. naast hun jus civile gelding verkreeg, maar van werkelijk geleidelijke wijziging van het recht der Rom. door hun aanraking met andere stammen geeft het ons geen beeld. Het voegt veel nieuws toe, maar zonder daarom het oude te veranderen. Het is in oorsprong en wezen Romeinsch als dit laatste, zij het ook uit nieuwe behoeften en deels in andere streken geboren; beide volgen verschillende

wegen, die wel eens elkaar kruisen, maar niet inéén loopen. Twee oorzaken maakten trouwens belangrijken invloed van vreemde rechten op dat der Rom. bijna ondenkbaar. Vooreerst kwamen deze met volken onder andere rechtsinstellingen levende wel in aanraking, maar vooral als overwinnaars en dus in eene rol die hen eer stemde tot het opdringen van eigen recht, dan tot verwerking van dat der overwonnenen en vervorming van het hunne. In de tweede plaats waren de rechtstoestanden die de Rom. elders aantroffen, uiterst eenvoudig en onontwikkeld bij de hunne vergeleken. En ook in het recht geldt de overmacht van het meer op het minder ontwikkelde.

Wellicht zou Germ. invloed zich op het Rom. recht hebben kunnen doen gelden, wanneer dit laatste tot voortgezetten groei den tijd had gehad; maar terwijl het Germaansche ras toenam in kracht en allengs de Rom. boven het hoofd groeide, ontzonk aan het Rom. recht de bodem waarin het was gekweekt en waaraan het zijn wasdom moest ontleenen. Rome verloor de kracht die het vroeger ongetwijfeld zou hebben betoond, om te snoeien hier, te enten daar, en wat het elders ontmoette met wat het zelf bezat, te vormen tot een schoon geheel. Rome kwijnde en stierf, en zijn recht verplant in vreemden bodem kwijnde meê. Van ontwikkeling en groei was geen sprake meer, het was versteend. Wel was zijn bouw in vele opzichten zoo voortreffelijk, zijn casuistiek zoo rijk en scherpzinnig, dat het zelfs als petrefact de meest voortreffelijke diensten heeft bewezen en kan blijven bewijzen, maar versteend was het en bleef het. Het kon nog invloed uitoefenen, dien niet meer ondervinden.

Zoo weinig nu de Rom. rechtsgeschiedenis ons bevredigt, waar we zoeken naar een levend beeld van den groei des rechts, zoozeer voldoet ons in dit opzicht de Germaansche.

De oudste berichten omtrent de Germanen tot ons gekomen, zijn èn vrij betrouwbaar, èn zeer gewichtig.

Zij zijn betrouwbaar. Wij danken ze voor een goed deel aan de Rom. die het grootste belang hadden bij nauwkeurige kennis van de volken welke onder hunne heerschappij waren te brengen of te houden, en van hunne instellingen. De eigenaardigheden der Germ. zeden en gebruiken konden hun aandacht niet ontgaan.

Maar in de tweede plaats zijn wij in staat deze Rom. berichten aan andere te toetsen. Omstreeds 500 à 800 n. Chr. toch, hebben verschillende Germ. stammen hun recht beschreven. Zij vonden hiertoe o. a. aanleiding in hunne verhuizing, in de vrees dat de kennis van hun recht door hun aanraking met anderen zou verloren gaan.

Reeds deze aanleiding geeft grond om te veronderstellen dat het opgeteekende vrij zuiver de oude instellingen weêrgaf, vooral daar, waar tusschen de beschrijving van het recht en de aanraking met andere stammen weinig tijd verliep.

Bovendien, op vele punten stemden in hoofdzaak alle leges barbarorum overeen. De waarschijnlijkheid nu, dat de verschillende stammen reeds vóór het ontstaan dezer volksrechten vele instellingen en gebruiken aan elkaar hebben ontleend, is uiterst gering. Waar dus die overeenstemming bestaat, hebben we veeleer te denken aan instellingen aan de Germ. van ouds gemeen en welker kennis kan strekken tot aanvulling en verklaring van hetgeen ons door Caesar, Tacitus en anderen is meêgedeeld.

Te eerder mogen we aan de oudheid van vele instellingen en bepalingen gelooven, wanneer we ze terugvinden in de Scandinavische rechtsbronnen. Deze, hoewel van jonger dagteekening, hebben ook in dit opzicht voor ons groote waarde.

De bewoners van het Noorden kwamen met anderen en bepaald ook met de antieke beschaving eerst zeer laat in veelvuldige aanraking. Bij hen is dus ongetwijfeld het Germaansch karakter het zuiverst bewaard gebleven en hunne uitvoerige rechtsbronnen kunnen ons strekken om kleur en leven te geveu aan het beeld dat die van andere Germ. ons hielpen schetsen.

Onze oudste berichten zijn in de tweede plaats, zeide ik, hoogst gewichtig. Immers zij betreffen de Germ. stammen en hunne instellingen, zoo al niet bij de geboorte, dan toch in het eerste ontwikkelingstijdperk. Men achte dit feit niet gering. Hoe eenvoudiger, ruwer zou ik haast zeggen, de toestand van een volk, hoe scherper zijn meest sprekende karaktertrekken worden weêrkaatst in zijne rechtsinstellingen. Ook bij de Germ. was dit in hooge mate het geval. Denkt aan hun bekende dapperheid en voorliefde voor moed en kracht, die zich weêrspiegelt in den rechtstoestand van onvrijen en onweerbaren, aan hun godsdienstzin, waarmeê de rechtelijke macht des priesters samenhangt, aan hun onkreukbare trouw, wier sporen we vinden in de zware straffen tegen trouwbreuk in verschillende gedaanten bedreigd, in het gemis van solenneele contractsvormen, te opmerkelijker met het oog op hun anders zoo rijke rechtssymboliek.

Om kort te gaan, we kunnen ons eene vrij levendige voorstelling maken van het Germ. recht in zijn kindscheid. Een zichtbare kiem ligt voor ons, welks verschillende ontwikkeling onder verschillende invloeden wij kunnen nagaan.

Die ontwikkelingsgang is lang en zeer verscheiden.
Ik wees zooeven op het feit, dat tusschen de zoogenaamde leges barbarorum op menig punt overeenstemming bestaat, in menig ander opzicht echter wijken ze van elkander af.

Die afwijkingen, de eerste ontwikkelingsverschijnselen, wijzen op invloeden die niet overal, of niet overal in gelijke mate hebben gewerkt, en wier opsporing tot de schoone taak der historische rechtsstudie behoort.

Een enkel voorbeeld. Reeds omstreeks het begin onzer jaartelling vinden we gewag gemaakt van nobiles, adellijke geslachten bij de Germ.

Waarin deze hun oorsprong vonden, moge twijfelachtig zijn, er moge niet blijken van bijzondere voordeelen en onderscheidingen aan hun adeldom van rechtswege verbonden, zooveel is zeker, dat de leden van zulke geslachten bij het volk in buitengewone achting stonden.

Men zou kunnen meenen, deze nobiles terug te zullen vinden in de volksrechten, en zoekt bepalingen hen betreffende wel het allereerst bij de regeling van het weergeld. Wat het weergeld was, behoef ik niet te herinneren; ieder weet dat volgens oud-Germ. recht de meeste misdrijven werden geboet met betaling eener geldsom, waarvan bij doodslag een deel, onder den naam van weergeld, aan de erfgenamen en betrekkingen van den verslagene ten goede kwam.

Bekend is eveneens, dat deze boete verschilde naarmate van den stand, bijna zou ik zeggen van de waarde, van den persoon tegen wien het misdrijf gepleegd was. Men zou nu allicht meenen, voor de nobiles overal een bijzonder weergeld te zien vastgesteld. Men zou zich bedriegen. Men vindt wat men zoekt wel bij de Friezen, de Saxers, maar bij de Sal. en Rip. Franken o. a. is van een hooger weergeld der nobiles geen sprake. Deze verhoogen daarentegen de boete waar de verslagene was in truste dominica, in koningsdienst, eene onderscheiding die men bij de eerstgenoemde stammen niet aantreft.

Vanwaar dit verschil? De oplossing is niet moeielijk.

Waar volken verhuisden, ging meestal aan hun nieuwe vestiging een tijd van rusteloos strijden tegen de bewoners der door hen bezette streken vooraf. In dien strijd had, aan den eenen kant, ieder gelegenheid zich te onderscheiden, zich bijzondere achting te verwerven, terwijl aan den anderen kant althans één der gronden waarop het buitengewone aanzien der nobiles rustte, belangrijk grondbezit, tijdens den soms langen tocht wegviel. Na de aankomst in het nieuwe vaderland hing het voor een deel van den koning, het legerhoofd af, bij de verdeeling van het veroverde grondgebied sommigen te bevoordeelen. Het ligt voor de hand, dat hij daarbij met den volksgeest, maar hiermeê niet alleen, rekening zal hebben gehouden, en tevens dat hij van de gelegenheid zal hebben gebruik gemaakt, om hen die hij bevoordeelde, in meerdere of mindere mate aan zich te verbinden.

Zoo werd de koningsdienst het gemeenschappelijk kenmerk van de voornaamsten, de insignis nobilitas hield op dit te zijn.

Bij de Germ. volken die hun woonplaats behielden daarentegen, mochten naast de oude nobilitas nieuwe onderscheidingen ontstaan, daar viel het begrip van den ouden geslachtsadel niet gemakkelijk uitteroeien, daar ontleende integendeel die adel nieuwe kracht aan den steun dien ze het volk tegen andere stammen verschafte, daar eindelijk kon misschien onder Frankischen invloed aan de nobiles evenals aan de homines in truste het voorrecht van een verhoogd weergeld worden toegekend, maar bleef de nobilitas het gemeenschappelijk kenmerk der aanzienlijken.

Dit ééne voorbeeld zou met tallooze kunnen worden vermeerderd.

Hier zien we Romeinschen invloed werken langs directen weg, doordat Romeinen aan de redactie der wet deel hadden ;

daar indirect, door de aanraking der volken vóór de opteekening der leges. Hier is de invloed der Franken herkenbaar, daar geheel buitengesloten. Hier zien we bepalingen maken uitsluitend voor de Germaansche bevolking, daar voor de Romeinsche tevens. Hier eindelijk is het beschrevene een zuivere en onmiddellijke weerslag van het heerschende gewoonterecht, daar richt het zich naar het voorbeeld van wat bij naburige stammen is te boek gesteld.

De volksrechten waren echter nog slechts de eerste zichtbare schrede op den weg der ontwikkeling. Zij werden door vele gevolgd, op wier richting nu deze dan gene krachten werkten. Vooral in Spanje, in het Zuiden van Frankrijk en Duitschland het Rom. recht; in Frankrijk het zich krachtig ontwikkelende koningschap; in Duitschland meer nog dan elders het leenstelsel; in Friesland mag men zeggen het verzet tegen dit laatste; overal, maar in zeer verschillende mate, het kerkrecht.

En terwijl het Germ. recht in het moederland reeds een zekeren trap van ontwikkeling heeft bereikt, zien we het overplanten naar den vreemde, naar IJsland, waar het onder de Noorsche kolonisten een nieuw, frisch, gezond leven ontvangt; naar het heilige land, waar het door de kruisvaarders wordt overgebracht.

En in het moederland, en in de nieuwe vestiging zien we nu op dezelfde grondslagen voortbouwen, hier onder deze, daar onder gene invloeden, welke sporen bij nauwkeurige waarneming duidelijk zullen zijn te ontdekken. Die bouw duurde nog eeuwen.

Het is mij niet mogelijk u thans te wijzen op al de tallooze banden en strikken, die het toen aan het heden verbinden, op alle krachten die meêwerkten, om wat destijds bestond ook in het recht, te vervormen tot wat nu is. Ik kan slechts aanstippen. En vestigen we een oogen-

blik het oog op ons eigen vaderland, dan behoef ik u niet te herinneren, dat, terwijl overal, niet het minst in Friesland, de Germ. beginselen er een eigen baan braken, de richting dier baan niet altijd onafhankelijk bleef van den weg door anderen ingeslagen; hoe b.v. onder de Bourgondische graven het Fransche, onder de Oostenrijksche het Duitsche recht op sommige onzer instellingen zoo al niet hun stempel drukten, dan toch sporen van aanraking achterlieten. Gij gevoelt verder met mij, welk eene rijke bron voor onderzoek de grootere en kleinere afwijkingen opleveren, in handvesten door dezelfde heeren aan onderscheiden steden verleend.

Gij bewondert met mij de krachtige ontwikkeling van ons handelsrecht. Niet minder treft het u, hoe aan den eenen kant de steden, gebruik makende van hun recht van willekeuren, waarop zij zoo prat waren, elkander soms, ik zou haast zeggen met de grootste naïveteit navolgden; hoe aan den anderen kant hoogst practische, oogenschijnlijk volkomen Germaansche rechtsinstellingen, in enkele provinciën tot eene hooge mate van ontwikkeling klommen, zonder dat men er in andere belangrijke sporen van aantreft.

Bij het eerste denk ik onwillekeurig aan de keur van schout, burgemeesteren en gerecht van Oudewater, die in 1468, alsoo sy inder waerheyt vernomen hadden, dat bij zekere ambtsverrichtingen het gerecht te Leiden een mengelen wijns, elders een witten stuiver ontving, ook voor zich bij die gelegenheden een witten stuiver eischten.

Bij het tweede o. a. aan het erfhuisrecht, waardoor in sommige provinciën op zoo uitnemende en eenvoudige wijze gedurende den tijd die aan de definitieve beslissing omtrent het erfrecht voorafging, werd zorg gedragen voor de rechten van diegenen welke elkaar eene opengevallen nalaten-

schap betwistten en van de overige belanghebbenden. Gij bewondert en hierbij en bij menige andere rechtsinstelling den practischen zin onzer voorouders, ja zelfs ben ik niet overtuigd dat er niet soms een gevoel van jaloezie bij u opkomt b.v. als ge leest hoe de oude Middelburgers reeds omstreeks het jaar 1200 door strafbepalingen beschermd waren tegen den verkoop van vinum corruptum aqua vel putredine.

Maar genoeg om aan te toonen, hoe vooral de studie van de Germaansche rechtsgeschiedenis ons de voortdurende groei en ontwikkeling van het recht doet kennen.

Ik voorzie eene bedenking, n.l. deze: is niet de weg dien ge ons wijst om tot die kennis te geraken, bij uitstek lang? Ik antwoord: Geen weg is te lang, wanneer ze de eenige is die ons kan voeren tot eene heldere voorstelling omtrent de grondbegrippen onzer wetenschap; maar bovendien, wanneer we ze hebben afgelegd, hebben we meer bereikt dan die voorstelling alleen. We hebben juridisch leeren waarnemen, en ook dit is een vereischte voor den rechtsgeleerde. Hij moet weten op te sporen, welke rechtsinstellingen geschikt zijn om de behoeften in een gegeven maatschappelijken toestand te bevredigen. Hij moet daarom eene studie maken niet alleen van de maatschappij en hare organisatie, maar ook leeren opmerken welken verschillenden invloed rechtsinstellingen en maatschappelijke toestanden wederkeerig op elkander uitoefenen en hoe die invloed werkt.

Hij moet dit leeren o p m e r k e n zeg ik. Aprioristische redeneering is ook hier een weinig betrouwbaar, waarneming het meest veilige middel om tot het doel te geraken.

Tot deze waarneming heeft hij die de Germaansche

rechtsgeschiedenis nagaat niet slechts de gelegenheid, maar de ontwikkelingsgang dien hij voor zich ziet en de samenhang hiervan met den socialen vooruitgang, zijn ook zoo treffend, dat zij zij zijne aandacht niet kunnen ontgaan en hem dwingen tot oplettende beschouwing.

Die beschouwing biedt vruchten aan alle zijden. Haar grootste aanbeveling is wel, ik mag het zonder schroom zeggen want het is onbetwist, dat ze kan dienen als tegenwicht tegen Romeinsch-rechtelijke invloeden.

Ik heb zooeven opgemerkt, dat het Romeinsche recht reeds sedert eeuwen heeft opgehouden een levend recht te zijn.

Deze opmerking moet niet worden misverstaan. Het hield op te leven, in dien zin, dat het de organen miste, die het de levenssappen moesten verschaffen. Zijn wortels waren gekapt, het stond niet meer in verband met een bodem, waaruit het groeikracht kon zuigen. Het hield niet op te leven, in zoover het de hulp en troost bleef van de juristen, die zich onder den breedgetakten boom schaarden, om hier een nog smakelijke vrucht te plukken, daar een nog frisschen geur op te vangen; ook wel eens, men moet het erkennen, om de naaktheid hunner geesteskinderen achter het nog frissche groen te verbergen.

Het Rom. recht zooals wij het kennen, levert eene casuistiek zoo rijk, dat we ons bijna geen Romeinsche rechtsvraag kunnen denken, die er niet althans implicite eene oplossing in vindt.

En niet alleen rijk is die casuistiek, maar tevens zoo scherpzinnig, dat we niet zonder bewondering daarin het oog kunnen slaan. En aan onze bewondering paart zich dankbaarheid aan hen, die ons een wellicht onovertrefbaar

voorbeeld hebben nagelaten, hoe men een gegeven recht in bijzonderheden moet toepassen en consequent ontwikkelen. Het is zeer te betwijfelen of men voor deze leerschool ooit eene betere in de plaats zal weten te stellen. Ik althans kan mij geen rechtstudie denken, waarvan niet het Rom. recht de *α* is.

En het mag dit zijn, mits het, dit voeg ik er in een adem bij, nooit de *ω* tevens worde. In die casuistiek ligt bij hare groote voortreffelijkheid tevens een groot gevaar. Het is zoo gemakkelijk, op een moeilijke vraag het antwoord gereed te vinden, zoo verleidelijk dit over te nemen, vooral wanneer het met Papiniaansche scherpte is geformuleerd. En is het dan wonder, dat ook nu nog, niet alleen waar het pas geeft, maar ook waar het volkomen misplaatst is, zoo vaak een videatur lex — Pand. voor argument geldt? Wonder niet, maar te betreuren zeker en te bestrijden ook.

Of meent gij M. H. dat ik overdrijf? Och gaat dan de pleitzaal eens binnen. Negen kansen tegen één, dat ge er de vraag aan de orde zult vinden, die voor den uitslag van zooveel processen beslissend is: wie moet bewijzen?

Die zoo belangrijke quaestie omtrent den bewijslast, denkt ge, zal toch wel reeds eene grondige oplossing gevonden hebben. Och arm! wat bedriegt ge u. Actori incumbit probatio. Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat. Reus excipiendo fit actor. Ziedaar de oplossing.

Ge wilt u dan tot de schrijvers wenden? Ik bid u leest Weber, Heffter, Maxen, of liever ik bid u zoo het u om licht te doen is, leest ze niet, bepaalt u althans niet tot die lectuur. Ook hier dezelfde pandecten-regelen, met talllooze vermeerderd, maar eene oplossing die uw waarom doet verstommen, zoekt ge te vergeefs, althans zoo het u gaat als mij.

En de rechtspraak dan?

Mag ik van de onze zwijgen en u op een buitenlandsch college wijzen, dat terecht bij ieder jurist in hooge achting staat? Dan noodig ik u uit, de beslissingen van het Duitsche Oberhandelsgericht eens nategaan, b. v. die welke de vraag betreffen, wie het al of niet voorwaardelijke eener verbintenis, de bestaande of ontbrekende overeenstemming van het geleverde met het monster, heeft te bewijzen. Het zou mij zeer bevreemden zoo ge andere argumenten vondt dan het sic sentio.

Men versta mij wel. Ik beweer niet, dat of hier of elders omtrent den bewijslast verkeerde beslissingen plegen te worden gegeven, maar dat, zoo ook al de vonnissen juist zijn, noch zij die ze vragen, noch zij die ze wijzen, voldoende rekenschap plegen te geven, haast zeide ik plegen te kunnen geven, van het waarom hunner beslissing. Het verschijnsel is hoogst ernstig. Terwijl tallooze schrijvers even tallooze, onderling verschillende uitleggingen geven van de Rom. regelen die ik aanhaalde, meent men te kunnen volstaan met die, dus zoo weinig zeggende regelen, als argument te bezigen.

Men voelt waar de kwaal schuilt. Het Rom. recht heeft lang gegolden als ratio scripta, als recht bij uitnemendheid.

De tijd ligt nog niet ver achter ons, dat de meerderheid der juristen gaarne met de woorden van Beugnot zou hebben ingestemd: „aujourdhui il nous est permis de nous „reposer avec sécurité à l'ombre du monument, que la „sagesse des anciens a élevé, que la science moderne a su „compléter et agrandir, et que les siècles à venir devront „se borner à étudier et à conserver avec vénération.” Mij dunkt Beugnot kan tevreden zijn. Wat kunnen we meer, dan zelfs Romeinsche klanken voor argumenten uitgeven.

Om zulk eene vereering te fnuiken is het niet voldoende

dat onze geachte Leidsche Romanist heeft gewaarschuwd en blijft waarschuwen tegen het gebruik van Pandekten en Instituten „als arsenalen waaruit men formulas en zoogenaamde regulas juris ontbiedt.” Om de juristen een wapen uit de handen te wringen dat zij zoo krampachtig vasthouden, moeten alle krachten ingespannen. En vooral dient aan de universiteit naast en tegenover het Rom. recht het Germaansche te worden gesteld, niet minder rijk in treffende en scherpzinnige beslissingen, eene niet minder overvloedige bron van practische wenken en heldere theoretische begrippen. Eerst die tegenstelling zal aan beide de plaats verzekeren die ze toekomt, beide leeren beschouwen als mijnen, welke veel deugdelijk goud opleveren, maar toch ook te veel lagere delfstoffen, dan dat men gerechtigd zou zijn, al het gedolvene zonder onderzoek als gouderts aan den man te brengen.

En waar we het Germ. recht beoefenen, dat we daar allerminst het oudvaderlandsche zullen voorbij zien, waarin we zoo duidelijk en eenvoudig eigen regelen zien ontwikkeld en toegepast naast de uitheemsche „behulprechten,” dit behoeft geen vermelding.

Ik spreek daar van den eenvoud van het oudvaderlandsche recht. In dien eenvoud ligt m. i. niet de minst krachtige grond voor zijn beoefening.

Het Rom. recht zooals wij het kennen, is een juristenrecht. Rechtsgeleerden hebben het gevormd, rechtsgeleerden hebben het gesystematiseerd en geconstrueerd; zijn hiermeê voortgegaan, ook toen het reeds lang had opgehouden Romeinsche wet te zijn, en gaan er meê voort tot op den huidigen dag.

Een niet te miskennen voorrecht voorwaar, als voorbeeld een hoog ontwikkeld recht te bezitten, welks bouw eeuwen lang het voorwerp der onderzoekingen van de

uitnemendste geleerden heeft uitgemaakt. Een onwaardeerbare schat voor ons juristen, die immers moeten beginnen met ons te doordringen van de overtuiging dat het recht niet is eene verzameling, maar een samenstel van rechtsregelen.

Zeker. Ook hierbij echter komt een maar.

Vooreerst, wat zullen we doen, wanneer we iets vinden. dat niet past in het opgebouwde stelsel?

Het desniettemin waardeeren, wetenschappelijk onderzoeken en moet het zijn het systeem vervormen om er het gevondene een plaatsje in te geven?

Of het als onwetenschappelijk veroordeelen, hoogstens het met een schouderophalen een plaatsje inruimen naast het systeem?

Wat wij zullen doen? Zoo we met het Germaansch element voldoende rekening houden zeker het eerste. Maar wat wij dikwijls hebben gedaan in onbewaakte oogenblikken als we dat element uit het oog verloren? Ik vrees dat het antwoord op deze vraag, met de hand op het hart gegeven, niet zoo bevredigend zal luiden.

En in de tweede plaats; genoten de juristen van het Rom. recht de gewichtigste diensten, het Rom. recht had niet altijd veel te danken aan hen. Juist omdat het nergens was het eenig geldende, misten de theoriën die er uit werden getrokken en opgebouwd, in vele opzichten, bepaald waar het onderwerpen betrof in het nationale recht geregeld, den toetssteen der praktijk.

Of men ook met veel, wat men in het dagelijksch leven om zich heen zag, in strijd geraakte, wat volgde hieruit anders dan het bestaan van een jus singulare, en wat bewees dit tegen de innerlijke juistheid der constructiën van het jus commune?

De treurige gevolgen bleven niet uit. Door geen waar-

schuwende vinger der werkelijkheid teruggehouden, waren er en zijn er nog, die al systematiseerende en construeerende zich steeds hooger en hooger boven het aardsche stof verheffen, ons in slaap wiegelen door den welluidenden klank hunner woorden, de harmonische accoorden hunner bespiegeling en ons zoo meênemen, steeds verder en verder de lucht in, totdat we eindelijk wakker wordende tot onzen schrik bemerken dat we geen grond meer voelen.

Behoef ik u te wijzen op het spel dat men heeft gedreven met rechtsfictiën; op de voorstelling van het contract als geboren uit twee overeenstemmende willen, die worden geopenbaard, elkaar ontmoeten, dan ineensmelten, één worden; op de dikwijls aangehaalde leer, volgens welke eigenlijk wel de entrée-kaartjes, niet de houders daarvan recht hebben op bijwoning van een concert; op de theorie die de lotgevallen eener nalatenschap niet kan verklaren zonder deze tot een persoon te maken; op het betoog dat een recht kan bestaan zonder rechthebbende en in afwachting van dezen?

Wij willen niet worden meêgevoerd naar die duizelingwekkende hoogten. En ook om ons daartegen te vrijwaren, bestudeeren wij het Germaansche, het oud-Vaderlandsche recht. Hier vinden wij een rijkdom van bronnen, een verscheidenheid van schakeering, zoo groot en zoo aantrekkelijk, dat wij er niet aan denken de kennismaking ook maar van een deel op te offeren, om tijd te winnen tot systematiseering en construeering van het andere. — Niet, het zij in 't voorbijgaan gezegd, dat het ook in 't oud-Nederlandsch recht ontbreekt aan instellingen die een waren liefhebber van juridische constructie zouden doen watertanden. Om een voorbeeld te noemen. In oude dingboeken vinden wij bij herhaling aangeteekend, dat iemand

ter terechtzitting uitbesteedt het doen van een rechtelijke weet, en dat hij zelf aanneemt die weet te doen. Wat dunkt u, ziet ge in uw verbeelding uit die vereeniging van aannemer en uitbesteder in één persoon, zoo ze in goede handen valt, niet reeds minstens een lijvig octavo boekdeel groeien? Wanneer is de overeenkomst tot stand gekomen? Wanneer heeft de wil van A. uitbesteder dien van A. aannemer ontmoet? Heeft A. eene actie tegen zich zelven en casu quo exceptiën tegen die actie? Kan hij ook als crediteur opkomen in zijn eigen faillissement? Of is er geen verbintenis geboren, of is zij bij de geboorte door confusio te niet gegaan? Zeker niet, waarom dan toch die herhaalde vermelding in de dingboeken?

Wie eenmaal in het frissche Germaansche rechtsleven een blik heeft geslagen, laat de oplossing dezer vragen aan wie er smaak in vindt en vraagt alleen dringend, dat men in geen nevel wikkele wat hem vooralsnog glashelder is. Hij tracht steeds dieper en dieper in dat rechtsleven door te dringen, en hoe verder hij gaat, hoe meer hij zich thuis gevoelt te midden van die gezonde, nuchtere instellingen en begrippen die hij rondom zich ziet, hoe meer hij, bij onverzwakte waardeering van het Romeinsche recht, de vatbaarheid verliest voor besmetting door onpraktische theoriën van Romanisten, hoe meer kracht hij erlangt voor gezond juridisch betoog.

Men werpe mij niet tegen, dat althans aan de Leidsche Universiteit geen tegenwicht noodig is tegen eenzijdig Romanisme, dat met de praktijk en het heden geen rekening houdt. Immers het minste wat men van de hoogeschool mag verwachten, is wel, dat ze den student de wapenen aanwijze en zooveel mogelijk verschaffe, waarmêe hij zich na het verlaten der academie zal kunnen

verdedigen tegen onjuiste meeningen en valsche wetenschap. En buiten de academie dreigt wel degelijk de slaapzang van theoristen die ons „durch das Römische Recht über das Römische Recht hinaus" voeren naar de wereld der phantaisie.

Men verwijze mij evenmin naar de praktijk als een voldoend behoedmiddel hiertegen. Zeker, deze zal wel afschrikken van stelsels voor gewone stervelingen te vatten noch te volgen, maar wat zal zij er voor in de plaats geven? Eene routine en niets meer. Met het bouwen van een nieuw stelsel in plaats van het oude dat zij heeft afgekeurd, kan zij zich immers niet bezig houden. Daarvoor hebben de mannen der wetenschap te zorgen; maar op deze rust dan ook de verplichting, om hun kracht te zoeken, niet alleen in de schitterende dialectiek van Romeinen en Romanisten, maar ook in de nuchtere realiteit van het Germaansche rechtsleven.

Ik begon met de praktijk, door u te wijzen op het onmiddellijke nut van de kennis van het oud-Vaderlandsch recht, voor hem die de wet heeft toe te passen; laat ik er ook meê eindigen, door nog een oogenbiik stil te staan bij de lessen die de wetgever daaruit kan trekken. We zien veelal, ook hier te lande, bij de mondelinge en vooral bij de schriftelijke gedachtenwisseling over wetsontwerpen, een ruim gebruik maken van rechtsvergelijking, en wel meestal in dien zin, dat wordt gewezen op hetgeen elders geldt, en wordt gebruik gemaakt van argumenten daar bij de beraadslaging over hetzelfde onderwerp gebezigd. Men handelt zeker wel, door zijn voordeel te doen met

onderzoekingen door anderen ingesteld en conclusiën door hen daaruit getrokken. Toch is het mij steeds voorgekomen, dat deze wijze van rechtsvergelijking, zoo ze al dien naam mag dragen, zeker de minst vruchtbare is. Niet wat in andere landen geldt is voor ons van belang, maar hoe het daar werkt, welken invloed het daar uitoefent. Het feit dat eene rechtsinstelling elders is ingevoerd om behoeften te bevredigen welke ook bij ons bestaan, mag ons niet dringen die over te nemen, tenzij zij daar waar ze is ingevoerd, aan de behoefte ook werkelijk voldoet.

Nu denke men niet, dat ik er den wetgever eene grief van wil maken, zoo hij niet altijd dit laatste ter sprake brengt. Ultra posse nemo obligatur. Het vreemde recht waarop men zich beroept, heeft veelal een nog te kortstondig bestaan, dan dat men over zijn werking metgrond een oordeel zou kunnen vellen. Juist dit feit echter moet een prikkel zijn om niet te blijven staan bij de beschouwing van wat nu is, maar het onderzoek uit te breiden tot hetgeen was en speciaal tot wat gold in ons eigen vaderland, welks verleden ons zeker in menig opzicht toestanden zal te zien geven, niet meer van onze hedendaagsche afwijkende, dan die van andere landen op dit oogenblik.

En ook in het recht is renaissance niet uitgesloten.

Op het gebied van burgerlijk recht in den meest uitgebreiden zin, zal men in onze oude keuren en ordonnantiën menige bepaling aantreffen, de aandacht des wetgevers dubbel waard.

Mag ik een voorbeeld geven, dan ontleen ik dit aan het burenrecht. Herinnert u hoe practisch onze vaderen te werk gingen, waar tusschen buren over hun wederzijdsche rechten en plichten geschil ontstond. Geen rauwelijksche procedure, maar allereerst een poging tot minnelijke schikking door schepenen, die zich op de plaats

zelve het geschil deden uiteenzetten. Na door eigen aan-aanschouwing tot een duidelijke voorstelling van de zaak te zijn gekomen, trachten deze partijen tot eene dading te bewegen hen vermanende tot vrede, „eenicheyt ende gebuyrsaemheyt, met een waerschouwen van te wedersyden hen te willen wachten om soo cleyne saecke niet te geraecken in partieschap, twist, oneenicheyt en geding, gemenelijken strekkende tot groote costen, schaden en interessen ende grooten haet, nyt en meerder quaden voortbrengende." Eerst wanneer de vertoogen van schepenen geen ingang vinden, worden aan partijen geopent ende te vooren geleyt de wegen van justitie. Men behoeft echter de Leidsche buurquaestiën-boeken slechts in te zien, om tot de overtuiging te komen, hoe zelden dit geschiedde en hoe meestal de samenkomst werd besloten met eene schikking, die in schrift gesteld aldus eindigde „dat sylnyden hiermede sullen weesen ende blijven goede gebuyren ende vrienden."

Men mag vragen, verdient navolging dezer instelling voor den wetgever geen overweging?

Maar niet alleen voorbeelden ter navolging, ook afschrikkende kan hij in het oud vaderlandsch recht vinden.

Er gaan soms stemmen op tot herstel van het leekenelement in de burgerlijke rechtspleging. Geen wonder. Het groote publiek, hoewel bescheiden erkennende dat het in de wet niet thuis is, twijfelt in zijn binnenste weinig aan zijne bevoegdheid om over het recht te oordeelen. Dit geeft aanleiding, dat waar de rechtspraak in vele opzichten aan het publiek niet bevalt, de vraag wordt gedaan, ligt niet de schuld aan de juristen? Verdedigen deze niet stellingen, die het publiek (dat het toch ook weet) niet begrijpt? En is het dan vreemd dat soms het antwoord luidt: ja! weg met hen!

Wie weet of niet vroeger of later ook in onze wetge-

vende macht de invoering van het leekenelement in de burgerlijke rechtspleging aan de orde komt.

Welnu, is dit het geval, mogen dan onze afgevaardigden eens met ernst nagaan, hoe deerlijk dikwijls onze goede schepenen, om redenen henluyden daartoe permoveerende, den bal missloegen. En laat hen dan een iteretur voorschrijven als zij den moed hebben.

Het is waar, de lessen voor den wetgever in het Germ. recht te vinden, liggen niet alle voor de hand; vele zijn verscholen in de plooien dier bonte massa van land- en stad-rechten, handvesten en gewijsden.

Maar zelfs al vestigde juist de moeilijkheid van het onderzoek de aandacht maar alleen op die bonte verscheidenheid, zelfs dan zou dit niet vruchteloos zijn.

Die verscheidenheid is niet toevallig en het is geen blind conservatisme van onze voorouders geweest, geen gehechtheid aan het bestaande, alleen omdat het bestond, zoo zij zich meermalen hebben verzet tegen maatregelen beraamd om hun éénheid van recht te verschaffen. Hun hardnekkige tegenstand vond zijn grond in de overtuiging, dat, mocht ook gelijkheid van recht haar voordeel hebben, zij allicht elk deel zou komen te staan op het verlies van veel dat het hoog waardeerde, maar dat voor het geheel niet paste. Zij gingen uit van een beginsel, juist en waar, al kan het ook bij valsche toepassing leiden tot een particularisme dat allerminst voor onzen tijd past. Men zoeke dit particularisme te vermijden maar wachte zich daarbij voor een voorbijstreven van zijn doel. Eenheid en eenvormigheid. ook in het recht, kan een zegen zijn; maar alleen zoo ze niet wordt verkregen ten koste der levenskracht van wat bloeide en zegen verspreidde voor het in den vastgestelden vorm werd gekneld.

Worden de koorden, die moeten dienen om alle deelen

van het geheel in gelijkmatige beweging te houden, te straf en te dikwijls aangetrokken, zoo laten ze bloedige striemen achter. We zien de deelen onder hare kwellingen kwijnen en we zien tevens, dat naar mate hun levenskracht afneemt die van het geheel vermindert, tot eindelijk ook dit bij gebreke van gezonde organen die het kunnen voeden en onderhouden, inéén zinkt en ondergaat. Laat ons dit nooit vergeten en ook daarom, vestigen wij en vestige ook de wetgever steeds het oog op het Germ. recht, dat zijn bloei, zijn frisch leven en zijn steeds krachtige ontwikkeling sinds eeuwen te danken had aan het zegenrijke beginsel waarvan het particularisme niet dan eene ziekelijke toepassing is, het beginsel van autonomie; die autonomie welke uit den Germaanschen vrijheidszin geboren, ook ons Vaderland gemaakt heeft tot wat het is. Leeren we uit het verleden haar te waardeeren en als een kleinood te bewaren, zoolang de vrijheid ons lief blijft.

En nu M. H. ik heb storm geloopen op een afgebroken poort. Dat aan de Universiteit het oudvaderlandsch recht zou worden onderwezen, is zonder iemands tegenspraak in de nieuwe wet voorgeschreven; niemand betwist het nut van de beoefening der Germ. rechtsgeschiedenis.

Alleen hierom heb ik dan ook uiteengezet waarin naar mijne meening vooral dat nut is gelegen, omdat daaruit onmiddelijk volgt, welke weg bij het onderwijs moet worden ingeslagen. Dit behoort n. l. vooral hierop gericht te zijn, dat de student in het Germ. recht leere opmerken den groei en de ontwikkeling van het recht in het algemeen, dat hij vooral door kennismaking met bronnen uit verschillende tijdvakken den eenvoud en te gelijk de groote bruikbaarheid van het Germ. recht leere bewonderen en hieruit kracht putte tegen de verleiding van eenzijdig Romanisme.

Zoo opgevat, kan, bedrieg ik mij niet, de studie van de Vaderlandsche rechtsgeschiedenis schoone vruchten dragen.

En doet ze dit M. H. Curatoren zoo komt u in de eerste plaats hulde toe, dat gij reeds terstond bij de invoering der nieuwe wet, haar eene plaats hebt verschaft aan de Leidsche Universiteit. Het is mij een voorrecht, u in naam der Universiteit die hulde te mogen brengen. En niet minder aangenaam is het mij, in de gelegenheid te zijn u openlijk mijn persoonlijken dank te betuigen voor uwe medewerking tot de benoeming, die mij in staat stelt mij onverdeeld te wijden aan de beoefening en verbreiding van de wetenschap die ik lief heb. Weest overtuigd dat het mij aan het inzicht van de moeilijkheid der taak die mij wacht en aan den ernstigen wil om die naar eisch te vervullen, niet ontbreekt.

M. H. Professoren. Mijn vroeger verblijf te Leiden had mij reeds het voorrecht van kennismaking met de meesten uwer verschaft; maar gij allen, ook voor zoover eerst mijn nieuwe werkkring mij met u in aanraking bracht, hebt mij de meest welwillende ontvangst in uw kring bereid. Ik dank u. Ontvangt de verzekering, dat ik tot het voortbestaan van die onderlinge welwillendheid steeds hoop meê te werken.

Geachte collega's in de juridische faculteit! Tot de meesten uwer heb ik opgezien van de collegebanken. Denkt niet dat ik heb opgehouden dit te doen, nu ik naast u heb plaats genomen. Blijft mijne professoren in de kunst, om bij de beoefening van een onderdeel onzer wetenschap het geheel in het oog te houden en zonder eenzijdigheid te waardeeren.

Dat gij mijne vrienden wilt zijn, hiervan heb ik bewijzen te over, en gij weet dat ik geen vriendenhand liever druk dan de uwe.

M. H. Studenten! Op ons rust eene dubbele plicht.

De juridische wetenschap kan van ons eischen, dat wij Nederlanders in de eerste plaats, doordringen in de ontwikkelingsgeschiedenis van het Germ. recht in ons vaderland; dat wij zoo het onze toebrengen tot de kennis van het grootsch geheel, aan welks bouw zooveel eeuwen hebben gewerkt. Het vaderland mag van ons vorderen dat wij zijn geschiedenis, roemrijk ook op het gebied des rechts, opsporen. Onze nationaliteit legt ons de plicht op, het goede in het licht te stellen, wat ook zij voor het recht heeft gewrocht. De kennis van wat er ook op rechtsgebied edels en groots voortvloeide uit ons zelfstandig volksleven, zal een prikkel te meer zijn, voor anderen om onze zelfstandigheid te eerbiedigen, voor ons om ze waardig te blijven.

En hierin dat de plicht op u rust, ligt tegelijk de zekerheid dat gij dien zult volbrengen. Leidens alumni zijn zoolang onze Hoogeschool bestaat eene kracht geweest, weldadig voor het vaderland. Gij zijt het nog. Gij zult doen wat uw plicht u voorschrijft en gij zult het goed doen.

Dat mij het voorrecht is te beurt gevallen u daarbij voor te lichten, waardeer ik hoog.

Ik bied u de vriendenhand, reikt gij mij de uwe. Beijveren wij ons om als vrienden samen te werken tot nut van de wetenschap, tot heil van ons vaderland, tot roem voor de Leidsche Universiteit.

